

één van beide: het menschelijk verstand doet dit geheel willekeurig, zonder dat de objectieve wereld er eenigen grond voor biedt — dan is de phenomenale wereld, door onzen geest geschapen, niets dan een droombeeld en, naar Nietzsches woord, er eenvoudig door ons bijgelogen. Of het verstand doet dit terecht, het handelt zoo naar zijn ingeschapen aard en wezen; dan onderstelt dit, dat de natuur, alzoo door het verstand geïnterpreteerd wordende, zelve daarvoor de gegevens bevat. En dan moet niet alleen het verstand subjectief, maar ook die natuur objectief in gedachte bestaan en uit gedachte zijn voortgekomen. „Denn alles Wissen, zegt terecht de Berlijnsche hoogleeraar Ferdinand Jacob Schmidt, das nicht bloss subjektive, empirische Gewissheit sondern objektive Wahrheit ausdrückt, ist gegründet auf die aus der allgemeinen Geistes-einheit des universellen Daseins und Lebens entspringende Kategorien, Grundsätze und Ideen, und ohne diese gibt es keine wissenschaftliche Erkenntnis, auf welches Sondergebiet sie auch immer gerichtet sein mag ¹⁾. En H. Rickert toonde in zijn boek over „Die Grenzen der naturwissenschaftlichen Begriffsbildung” met klem van redenen aan, dat de wereld-beheerschende goede wil de onderstelling van al ons denken en kennen is ²⁾. Hoe wij het wenden of keeren, wij komen met het begrip waarheid en wetenschap, indien wij onbevooroordeeld en consequent doordenken, bij het Christelijk theïsme uit.

Want dit leert ons, dat alle dingen door de wijsheid, door het Woord Gods zijn voortgebracht en daarom naar Augustinus' woord in rationes, in maat, getal en gewicht bestaan.

1) *F. J. Schmidt. Der Niedergang des Protestantismus. Berlin Weidmann 1904 bl. 4.*

2) Verg. ook zijn: *Der Gegenstand der Erkenntnis. Einführung in die Transzendental-philosophie. 2te Aufl. Tübingen Mohr 1904.*